# MILLIY QADRIYATLAR VA ZAMONAVIY YOSHLAR: MA'NAVIYAT UYG'UNLIGI

**Safaraliyeva Nilufar Iqboljon qizi**
Qo'qon davlat unversiteti talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.24420129

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada globallashuv va axborot oqimi kuchaygan sharoitda milliy qadriyatlar bilan zamonaviy yoshlar dunyoqarashi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilinadi. Milliy qadriyatlarning mohiyati, ularning yosh avlod ma'naviy kamolotidagi o'rni, shuningdek, raqamli muhit va ommaviy madaniyatning yoshlar tarbiyasiga ta'siri yoritilgan. Muallif milliy qadriyatlarni saqlash va zamonaviy bilim hamda texnologiyalarni o'zlashtirishni bir-biriga qarama-qarshi emas, balki bir-birini to'ldiruvchi jarayon sifatida ko'rib chiqadi. Maqolada oila, ta'lim muassasasi, mahalla va ommaviy axborot vositalarining hamkorligiga asoslangan ma'naviy tarbiya mexanizmlari bo'yicha amaliy takliflar beriladi.

**Kalit so'zlar:** milliy qadriyatlar, ma'naviyat, yoshlar, globallashuv, ma'naviy tarbiya, mahalla, oila, raqamli muhit, ma'rifat, ma'naviy immunitet.

Milliy qadriyatlar va zamonaviy yoshlar: ma'naviyat uyg'unligi

## Kirish

XXI asrda jamiyat taraqqiyotining asosiy mezoni faqat iqtisodiy yoki texnologik yutuqlar emas, balki yosh avlodning ma'naviy yetukligi bilan ham belgilanadi. Yoshlar xalqning kelajagi, millat taqdirini hal qiluvchi kuch ekani Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida alohida e'tirof etilgan [3; 7].

Bugungi kunda yoshlar internet, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy madaniyat ta'sirida yashamoqda. Bu ularga keng imkoniyatlar ochadi, biroq begona g'oyalar, iste'molchilik kayfiyati va qadriyatlar o'rtasidagi chalkashlik xavfini ham kuchaytiradi. Shu bois milliy qadriyatlar va zamonaviy yoshlar dunyoqarashini uyg'unlashtirish masalasi dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

**Maqolaning maqsadi** milliy qadriyatlarning yoshlar ma'naviyatini shakllantirishdagi o'rnini aniqlash va ularni zamonaviy talablar bilan uyg'unlashtirish yo'llarini ko'rsatishdan iborat.

**Vazifalar:**

- milliy qadriyatlar tushunchasi va tarkibiy qismlarini ochib berish;
- globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviyatiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish;
- ma'naviy tarbiyaning samarali yo'nalishlari bo'yicha takliflar ishlab chiqish.

**Milliy qadriyatlar tushunchasi va mohiyati**

Qadriyat deganda xalq tarixiy taraqqiyoti davomida yaratgan, avlodlar o'rtasida meros bo'lib o'tib kelayotgan va jamiyat a'zolarining xulq-atvorini belgilab beruvchi moddiy hamda ma'naviy boyliklar majmui tushuniladi [9]. Milliy qadriyatlar xalqning tili, dini, urf-odati, tarixiy xotirasi, oilaviy va ijtimoiy munosabatlar tizimini o'z ichiga oladi.

O'zbek xalqi qadriyatlarining asosiy tarkibiy qismlarini quyidagicha guruhlash mumkin:

- **Oila va avlodlar hurmati.** Kattalarga izzat, kichiklarga mehr, ota-ona oldidagi farzandlik burchi.
- **Mehr-oqibat va hashar.** Mahalla, qo'ni-qo'shnichilik, o'zaro yordam an'analari.
- **Mehmondo'stlik va saxovat.** Odamga ochiq yuz bilan munosabat, burch va or-nomus tushunchalari.



Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

- **Ilm-ma'rifatga intilish.** Allomalar merosi, kitob va bilimga hurmat.
- **Vatanparvarlik va tarixiy xotira.** Ona yurtga muhabbat, ajdodlar xotirasini e'zozlash.
- **Til va diniy-axloqiy meros.** Ona tili, shuningdek, halollik, adolat va insoniylikka asoslangan axloqiy me'yorlar.

Bu qadriyatlar asrlar davomida yozma manbalarda ham o'z ifodasini topgan. Yusuf Xos Hojib "Qutadg'u bilig"da adolat, bilim va aql-idrokni saodatga erishish sharti sifatida ulug'lagan [8], Alisher Navoiy asarlarida axloq, insonparvarlik va ma'rifat g'oyalari markaziy o'rin tutadi [6], Amir Temur tuzuklarida esa adolatli boshqaruv va ma'naviy mas'uliyat masalalari yoritilgan [10]. Abdulla Avloniy esa tarbiyani "yo hayot, yo mamot, yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasi" deb baholab, uni millat taqdiri bilan bog'lagan [5].

Ma'naviyat qadriyatlarning yadrosi hisoblanadi. Birinchi Prezident I. Karimov ma'naviyatni insonni ruhan poklanish va yuksalishga chorlaydigan ichki dunyo kuchi deb ta'riflagan [4]. Demak, milliy qadriyatlar yoshlar uchun shunchaki o'tmish merosi emas, balki hayotiy yo'l-yo'riq va ichki tayanchdir. Ularni huquqiy jihatdan asrash va rivojlantirish vazifasi Konstitutsiyada ham o'z aksini topgan [1].

Globallashuv davrida yoshlar ma'naviyatiga ta'sir etuvchi omillar

Globallashuv xalqlar o'rtasida iqtisodiy, madaniy va axborot almashinuvini kuchaytiradi, ammo bu jarayon madaniy o'xshashlashuv xavfini ham tug'diradi [12]. Ayrim tadqiqotchilar madaniyatlar to'qnashuvi va identiklik inqirozi masalasiga alohida e'tibor qaratgan [11]. Milliy madaniyat va qadriyatlar har bir jamiyatda odamlarning fikrlash hamda xatti-harakat uslubini belgilashi esa madaniyatlararo tadqiqotlarda ko'rsatib o'tilgan [13].

Yoshlar ma'naviyatiga ta'sir etuvchi omillarni ikki guruhga ajratish mumkin.

**Ijobiy omillar:**

- zamonaviy bilim va xorijiy tillarni o'zlashtirish imkoniyatlarining kengayishi;
- raqamli texnologiyalar orqali ta'lim, kasb va tadbirkorlik yo'llarining ochilishi;
- xalqaro hamkorlik va madaniy almashinuv orqali dunyoqarashning boyishi;
- o'zbek madaniyati va tarixini jahonga tanitish uchun yangi platformalarning paydo bo'lishi.

**Xavfli tahdidlar:**

- ijtimoiy tarmoqlarda sifatsiz va zararli kontentning keng tarqalishi;
- iste'molchilik madaniyati, tashqi ko'rinish va moddiy boylikka haddan tashqari ruju;
- kitobxonlikning pasayishi, o'zlikni anglashning zaiflashishi;
- g'oyaviy-mafkuraviy tazyiq, aqidaparastlik va soxta "ommaviy madaniyat" namunalarining ta'siri;
- oilaviy muloqot va avlodlar o'rtasidagi aloqaning susayishi.

Bu holatda yoshlarda **ma'naviy immunitet**ni shakllantirish, ya'ni o'zga ta'sirlarga tanqidiy yondashish va ularning ichidan foydalisini ajrata olish ko'nikmasini rivojlantirish muhim vazifaga aylanadi. Shu sababli davlat yoshlar siyosatini ma'naviy-ma'rifiy ishlar bilan uzviy bog'lab olib bormoqda [2; 3].

Milliy va zamonaviy qadriyatlar uyg'unligiga erishish yo'llari

Milliy qadriyatlarni saqlash zamonaviylikdan voz kechish degani emas. Aksincha, o'z ildizini bilgan yosh dunyo bilan ochiq muloqotga tayyor bo'ladi. Uyg'unlikka erishish uchun quyidagi yo'nalishlar muhim.


Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

1. **Oila tarbiyasi.** Oila farzand ma'naviyatining birinchi maktabi hisoblanadi. Ota-onaning shaxsiy namunasi, farzand bilan ochiq suhbat va birgalikda kitob o'qish, an'anaviy bayramlarni nishonlash qadriyatlarni singdirishning eng samarali yo'li hisoblanadi.
2. **Ta'lim muassasalari.** Maktab va oliy ta'limda tarix, adabiyot va ona tili fanlari bilan bir qatorda tanqidiy fikrlash, media savodxonlik va xorijiy tillarni o'qitishni uyg'unlashtirish zarur.
3. **Mahalla instituti.** Mahalla yoshlar bilan ishlashda qadriyatlar va hamjihatlik markazi sifatida alohida o'rin tutadi. Yoshlar yetakchilari, ustoz-shogird an'anasi va ko'ngillilik faoliyati bu yerda samara beradi.
4. **Ommaviy axborot vositalari va raqamli muhit.** Yoshlar tilida, qiziqarli va sifatli milliy kontent yaratish, o'zbek tilidagi ta'lim va madaniy platformalarni rivojlantirish ma'naviy xavflarga qarshi eng yaxshi javob bo'ladi.
5. **Madaniyat, san'at va sport.** Teatr, kitobxonlik tadbirlari, xalq hunarmandchiligi va milliy sport turlarini ommalashtirish yoshlarni foydali mashg'ulotga jalb etadi.
6. **Davlat siyosati va huquqiy kafolatlar.** "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi qonun yoshlarning huquqlarini himoya qilish va ularning ma'naviy-intellektual rivojlanishiga ko'maklashishni nazarda tutadi [2]. Shuningdek, yoshlarga e'tibor davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilangan [3; 7].

Bu yo'nalishlarning samaradorligi ularning birgalikda, tizimli amalga oshirilishiga bog'liq: oila, maktab, mahalla va axborot makoni bir-birini to'ldirganda ma'naviy tarbiya natija beradi.

**Xulosa**

Milliy qadriyatlar yoshlar ma'naviyatining mustahkam poydevori bo'lib, ularni globallashuv sharoitida o'zligini yo'qotmasdan rivojlanishga undaydi. Zamonaviy bilim, texnologiya va ochiq dunyoqarash esa bu poydevor ustida yuksak maqsadlarga erishish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Shu bois milliy va zamonaviy qadriyatlarni bir-biriga qarama-qarshi qo'yish emas, balki ularni uyg'unlashtirish ma'naviy tarbiyaning asosiy tamoyili bo'lishi lozim.

Maqolada keltirilgan tahlilga ko'ra, yoshlar ma'naviy immunitetini mustahkamlash uchun: oila, ta'lim muassasasi, mahalla va ommaviy axborot vositalarining hamkorligini kuchaytirish; media savodxonlik va tanqidiy fikrlashni o'qitish tizimiga joriy etish; yoshlar uchun sifatli milliy raqamli kontent yaratish; ustoz-shogird an'anasi va ko'ngillilik harakatini rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati**

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni. 2016-yil 14-sentabr, O'RQ-406-son.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2022.
4. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
5. Avloniy A. Turkiy guliston yohud axloq. Toshkent: Ma'naviyat, 1992.
6. Navoiy A. Mahbub ul-qulub. Mukammal asarlar to'plami. Toshkent: Fan.
7. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent: O'zbekiston, 2016.
8. Yusuf Xos Hojib. Qutadg'u bilig. Toshkent: Yulduzcha, 1990.
9. Ma'naviyat: asosiy tushunchalar izohli lug'ati. Toshkent: Ma'naviyat, 2009.
10. Temur tuzuklari. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 1991.



*Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.*